

Життя вимагає від людини високої дисципліни і виконавської чіткості — рис, що в нашому характері репрезентовані надто слабо. У їх формуванні значна роль належить навчально-виховному процесу, зокрема училищній дисципліні.

Дисципліна в училищі — дотримання учнями правил поведінки в училищі та за його межами, чітке й організоване виконання ними своїх обов'язків, підкорення громадському обов'язку.

Показниками високого рівня дисципліни є розуміння учнями необхідності дотримання її в училищі, громадських місцях, в особистій поведінці; готовність і потреба у виконанні загальноприйнятих норм і правил дисципліни праці, навчання, вільного часу; самоконтроль у поведінці; боротьба з порушниками дисципліни в училищі та за її межами. Свідома дисципліна виявляється в усвідомленому суворому, неухильному виконанні суспільних принципів і норм поведінки й ґрунтується на сформованості в учнів такої риси, як дисциплінованість і почуття обов'язку та відповідальності. В основі дисциплінованості — прагнення й уміння особистості керувати своєю поведінкою відповідно до суспільних норм і вимог правил поведінки.

Обов'язок — усвідомлена особистістю система суспільних і моральних вимог, що диктується соціальними потребами і конкретними цілями та завданнями певного історичного етапу розвитку.

Відповідальність — якість особистості, що характеризується прагненням і вмінням оцінювати свою поведінку з погляду її доцільності або шкоди для суспільства, порівнювати свої вчинки з панівними в суспільстві вимогами, нормами, законами, керуватися інтересами соціального прогресу.

Дисципліна є умовою нормальної навчально-виховної діяльності училища. Цілком очевидно, що за відсутності дисципліни не можна провести на належному рівні ні уроку, ні виховного заходу, ні будь-якої іншої справи. Вона є водночас і засобом виховання учнів. Дисципліна сприяє підвищенню виховної ефективності діяльності учнів, дає змогу обмежувати, гальмувати нерозважливі дії та вчинки окремих учнів.

Важливу роль у вихованні почуттів обов'язку і відповідальності відіграє робота вчителів щодо засвоєння учнями правил поведінки в училищі. Необхідно привчати їх до виконання цих правил, формувати в них потребу в постійному їх дотриманні, нагадувати їх зміст, вимоги. Недоречно ділити правила поведінки на основні й другорядні, коли за порушення одних учень несе відповідальність, а недотримання інших залишається непоміченим. Відповідну роботу слід проводити також з батьками учнів. Адже правила охоплюють основні обов'язки учнів, сумлінне виконання яких свідчить про їх загальну вихованість. Щоб допомогти училищу у виробленні в учнів якостей, передбачених цими правилами, батьки мають знати їх, володіти елементарними педагогічними прийомами для формування цих якостей.

Виховання звички дотримуватися правил поведінки, дисциплінованості починається з перших днів перебування учня в училищі. Учитель повинен

чітко знати, якими методами домагатися її, пам'ятаючи, що навіть учень— це вже громадянин, наділений певними правами й обов'язками. Деякі вчителі впливають на учнів тільки суворістю, прагнуть домогтися слухняності, ламаючи волю дитини. У такому разі в учнів виховується бездумний послух або зухвала непокора. У середніх і старших класах окремі вчителі надмірною суворістю, прямолінійністю суджень нерідко пригнічують інтереси учнів, породжують небажання йти на навчання. Невсипущий контроль, постійні обмеження призводять до протилежних результатів, зауваження викликають роздратування, грубість, непокору. Вимогливість і суворість учителя мають бути доброзичливі. Він повинен розуміти, що учень може помилятися не тільки на уроці, коли відповідає на запитання, а й припускатися помилок у поведінці через брак життєвого досвіду. Суворий і добрий учитель уміє прощати такі помилки і вчить неповнолітніх, як поводитися в складній життєвій ситуації.

Важливе місце у привчанні учнів до належної поведінки в училищі та за його межами належить чіткому контролю за їх поведінкою, що передбачає облік відвідування ними уроків, вжиття відповідних заходів до тих, хто систематично запізнюється або не з'являється на уроки без поважних причин. В училищі ведуться спеціальні журнали поведінки учнів, у яких директор або його заступник з виховної роботи регулярно фіксують усі випадки грубого порушення учнями порядку в училищі, на вулиці, в громадських місцях, а також виховні впливи, які було застосовано до них, і результати цих впливів. Це допомагає педагогам своєчасно аналізувати стан дисципліни в учнівському колективі, намічати і вживати заходів щодо його поліпшення, детальніше й повніше вивчати умови життя учнів, ближче знайомитися з їх сім'ями, глибше вникати у внутрішній світ окремих учнів і таким чином виявляти недоліки виховної роботи й удосконалювати її. Такий журнал обліку поведінки дає можливість конкретизувати індивідуальну виховну роботу з учнями, схильними до порушень норм моралі та права, сприяє їх профілактиці.

Перешкоджають вихованню дисциплінованості учнів намагання окремих учителів і батьків приховати випадки порушення дисципліни, щоб не компрометувати групу. Не реагуючи на такі вчинки, вони виховують у неповнолітніх почуття безвідповідальності. Якщо на певному етапі виховання учневі починають докоряти за погану поведінку, він не може збагнути, чим останній його вчинок гірший за попередні, про які ніхто не згадував, бо в нього притупилося почуття відповідальності, виробилася зухвалість. З огляду на це, кожен випадок порушення правил поведінки слід детально аналізувати й давати йому відповідну оцінку. Оцінюючи поведінку учня за тиждень, слід ураховувати також його зовнішній вигляд і участь у прибиранні класу, ставлення до товаришів і дорослих.

Систематичний контроль за поведінкою учнів у училищі та за її межами привчає їх до щоденного дотримання дисципліни. Такий контроль особливо потрібен дітям, в яких сформувалися негативні звички. Він створює умови

для вироблення у них позитивних звичок, блокує появу і закріплення негативних. Проте це не означає, що треба весь час контролювати учнів, які випадково порушили правила поведінки. Коли їх «виховують» у багатьох інстанціях, часто нагадують про найменші провини, це не сприяє дотриманню ними правил поведінки, а спонукає до думки, що вони «невиправні». Контроль повинен бути тактовний, щоб учень відчував повагу до себе як особистості.

Зовнішній контроль певною мірою є примусом до позитивної поведінки. Водночас діє внутрішній контроль, коли певні норми поведінки засвоєні такою мірою, що стали внутрішніми переконаннями людини, і вона виконує їх, часто навіть не замислюючись над тим, чому чинить так, а не інакше. Якщо від виконання вимог училищного режиму можна ухилитися, контролю з боку педагогів чи колективу учнів можна уникнути, то від власної совісті важко сховатися. Тому у вихованні слід домагатися розумного поєднання зовнішнього і внутрішнього контролю за поведінкою вихованців, навчити їх «робити правильно, коли ніхто не чує, не бачить і ніхто не дізнається».

У вихованні взагалі й у зміцненні дисципліни зокрема особливе значення має встановлення правильного тону й стилю в діяльності учнівського колективу. Якщо панує життєрадісний тон, в основі якого свідомо дисципліна, єдність і дружба, почуття власної гідності кожного члена колективу, питання виховання учнів вирішувати легше.

Дієвою є профілактика конфліктних стосунків і запобігання негативним вчинкам. Порушення дисципліни і вимог режиму найчастіше трапляються там, де недостатньо організована діяльність учнів. Якщо вихованцеві нічого робити на уроці чи в майстерні, якщо не організовано його дозвілля, то виникає прагнення чимось заповнити свій вільний час, організувати його по-своєму, не завжди розумно.

До порушень режиму окремими учнями призводить і невміння деяких учителів працювати з педагогічно занедбаними дітьми, промахи і помилки в роботі з ними, спричинені тим, що педагоги не розкривають мотивів їх негативної поведінки, знання яких дає можливість ефективніше будувати виховну роботу з ними.

Так, якщо вихованець погано поводить себе через відсутність перспективи, через байдужість до свого майбутнього, то вся робота педагога спрямовується на формування в нього віри у це майбутнє, в можливість досягти його власними силами. Училище багато втрачає у вихованні свідомої дисципліни через те, що не завжди дотримується суворої регламентації життя та діяльності учнів. Це регламентування має визначатися правами і обов'язками учнів, передбаченими Законом України «Про освіту». Учням створено всі умови для навчання і праці в училищі, тому кожен з них повинен сумлінно і свідомо виконувати свої обов'язки. Повага учнів до закону полягає у свідомому дотриманні правил поведінки, дисциплінованості, боротьбі з порушеннями вимог режиму, допомозі педагогічному колективу в організації навчально-виховного процесу. Одне

слово, учень має глибоко усвідомити, що поведінка і ставлення до навчання — не лише його особиста справа, що його обов'язок як громадянина — сумлінно вчитися, зразково поводитися й утримувати інших від недостойних учинків.